

Inutilă pledoarie pentru circ

Este circul o artă primară, sau este, poate, o a „opta artă“? Nimeni nu-i contestă izvoarele străvechi; se găsec, însă, destui care contestă „titlul de noblețe“ al acestei arte, privind-o cu superioritate. Atitudinea acelor care consideră circul o artă minoră (sau, poate, nici măcar o artă...) este, de fapt, consecința necunoașterii esenței circului, a resurselor sale inepuizabile, a tinereții sale eterne — începînd cu semnificațiile și implicațiile filozofice ale spațiului de joc (arena, simbolul soarelui, cercul magic), continuînd cu ampla gamă a comicalului, de la cel buf la grotescul amar, cu simbolul poetic al clovnului, cu însăși metafora lumii ca circ, variantă a noțiunii de „theatrum mundi“.

Doi dintre marii regizori ai zilelor noastre, Peter Brook și Liviu Ciulei, au inclus această metaforă în două dintre spectacolele lor, Visul unei nopți de vară de Shakespeare și Elisabeta I de Paul Foster. Unul dintre marii regizori ai cinematografiei contemporane, Federico Fellini, a închinat capodopere lumii miraculoase a circului: La Strada și Clovni. Un mare sculptor, Alexander Calder, a inventat o faună aeriană, năivă și rafinată totodată: leul, maimuța, caii, acroba-

ții; figurinele lui Calder ocupă o întreagă etapă în creația artistului (asemenea „epocii roz“ sau „albe“ la pictori...) Există și un film al lui Carlos Vilardebo despre Micul circ al lui Calder.

Scriitori ca Rainer Maria Rilke (într-una din Elegiile Duineze), Franz Kafka, Elsc Lasker-Schüler au dedicat circului adevărate imnuri: „Vă iubesc, cailor cu cozi lungi, mătăsoase, atlas este pielea voastră, și catifea de culoarea focului, ochii voștri!... Iubesc caii. Sint legende întruchipate, povești din O mie și una de nopți. Iată, aici, minunații sirepi cu pielea argintie... și acolo, caii pur sînge cu ochii înfocați!“ (Else Lasker-Schüler, La circ). Metafora circului „bin-tuie“ dramaturgia expresionistă, începînd cu aprigul Imblînzitor al lui Wedekind, din Prologul la Spiritul pămîntului, și continuînd cu Hinkemann, soldatul întors din război, din piesa lui Toller.

În pictură, Toulouse-Lautrec, Degas, Picasso sint obsedați de arlechini, călăreșe-balerine, clovni; să ne gîndim doar la expresia dramatică a „Femeii clovn“, sau la elasticitatea lui Chocolate, din gravurile lui Toulouse, la grația viguroasă a efebilor lui Picasso, înconjurați de

mici arlechini-pui, lunecînd pe o bilă sau zîmbînd triști. Iar Arlechinul lui Corneliu Baba este o operă ce definește un stil. Una dintre cele mai fermecătoare cărți din cite există, și care se numește Cele douăsprezece luni ale visului. O antologie a inocenței, alcătuită de Jordan Chimet, cuprinde un capitol, Circul, reprezentînd luna „iulică“ adică iulie, în care plutesc și zburdă arlechini, clovni, călăreșe-balerine, călușei desenați de Picasso, Maïakovski, Garcia Lorca, Cocteau, Lucia Dem. Bălăcescu sau Paul Klee. Am găsit aici o candidă și profundă întrebare, pe care un copil (sau fiecare copil din noi) o poate pune: „Unde merg clovni? / Unde mănîncă? / Unde dorm clovni? / Ce fac clovni / Cînd nimeni nu mai, / Cînd într-adevăr nimeni nu mai rîde, / Mămîco? „Clovni de Miroslav Holub).

Anul trecut, o cunoscută actrișă franceză, Sylvie Monfort, a invitat în spectacol o „dinastie“ de circari, familia Gruss, botezînd fosta sală Gaité Lyrique din Paris Noul Careu (Le nouveau carré). Ea a ținut să fie nașa ultimului vlăstar al „dinastiei“, băiețelul lui Alexis și Gipsy Gruss, născută Bouglione, adevărat „titlu nobiliar“ în lumea circu-

lui... Bătrânu clovn muzical Eötvös Gábor (virtuoz pe care nu-l voi putea uita curînd) mărturisea că „cercul nu este (numai) un divertisment, ci (și) o meditație“, iar unul dintre clovniții noștri „veterani“, Ciacanica, pe care îl văd, ca aveau, salutînd politicos, chiar ușor prețios, publicul, a scris o emoționantă pagină-testament (din care unele pasaje au fost inserate în prezentarea ultimului spectacol al Cercului bucureștean). Rețin cuvintele: „Cercul nu moare niciodată... Trăiască cercul!“

În anul 1957 ia ființă, la Paris, „Uniunea istoricilor de circ“, din inițiativa pasionatului exeget al genului, Tristan Rény, autor al unei cărți de referință, Clovni, apărută în anul 1945, la prestigioasa editură Grasset. Poate părea surprinzător, dar primul (adevărat) istoric al

cercului este Théophile Gautier, elegantul poet al Emăilurilor și cameelor, care publică, la mijlocul veacului trecut, un volum cuprinzînd și evoluția spectacolului de circ (Istoria artei dramatice în Franța în ultimii 25 de ani, 1858). Există și noțiuni aparent hilare, ca „clownologie“ și „circosofie“ (conform studiului lui Mario Verdone); credem că ele atestă, totuși, demnitatea unei arte autentice și, după cum indică cele două noțiuni, chiar existența unei posibile științe, implicînd elemente din cele mai diverse domenii: filozofie, psihologie, sociologie, fiziologie etc. Există cîteva studii estetice cu caracter programatic, unul dintre promotori fiind același Frank Wedekind, autorul Spiritului pămîntului, care a scris o piesă inspirată de circ — Fritz Schwiğerling

sau Licoarea dragostei — și un studiu aparte, intitulat Gînduri despre circ, în care propune instituirea unei „estetice comparate“.

Astăzi, asistăm la o expansiune și o imixtiune a cercului în (mai) toate genurile artei spectacolului, în teatru, film, la televiziune, în music-hall, cabaret etc. O trupă ca „Grand Magic Circus“ și-a propus să prezinte, într-un „cocktail“ spectacologic, o sinteză a istoriei omenirii... Numele unor clovni-mimi ca Grock, sau recent Sir Charles Chaplin, vin ca argumente în plus la „falsa noastră pledoarie“. Un cuplu ca Annie Fratellini-Pierre Etaix, de asemenea, precum și tradițiile cercului românesc, legate de „dinastii“ ca Sîdoli sau Kratayl.

Da! E adevărat, cercul nu moare niciodată! Trăiască cercul.

Cercul Mare din Varșovia

Înainte de începerea reprezentației, în timp ce orchestra intona o veselă și antrenantă melodie, răsfoiam programul. Pe prima filă, într-o casetă, scria: „În timp ce artiștii cercului nostru, reuniți în spectacolul *Hai să ridem la circ*, se bucură de un mare succes și de o caldă primire din partea publicului din Varșovia, prezentăm în arena cercului bucureștean artiști de frunte ai cercului polonez, într-un spectacol reprezentativ, care înmănușează cele mai frumoase numere de

Halina Hutnik prezentînd o dresură de animale mici

